

האליזר

עלון לשבת קודש

דברי מחשבה והלכה, ומהנעשה בבתי הכנסת

לע"נ יוסף בן אליה וחממה ז"ל לבית גיאת
לע"נ משה בן זילפה ואליאס ז"ל לבית חיימי

נושא השבוע: לקראת חג פורים

א' אדר ב תשפ"ב 1415 (שנה כז')

ההפטר: "ויעש חירום" (מלכים א, ז)

פרשת פקודי

"אלה פקודי המשכן משכן העדות אשר פוקד על פי משה"

(כא, א) "המשכן משכן" - שני פעמים, רמז למקדש שנתמשכן בשני חורבנות על עוונותיהם של ישראל (רש"י).

כאשר שאל הנביא מלאכי: "על מה אבדה הארץ?", השיב לו הקב"ה: "על עוזבם את תורת" - כלומר, חורבן בית המקדש נגרם בעיקר בשל עזיבת התורה. וזה שכתבה התורה: "אלה פקודי המשכן" - בזאת יוכל בית המקדש שהתמשכן להיפקד ולהיגאל, "על פי משה" - אם ישובו בני ישראל לקיים את תורת משה.

כפי שקרה בימי האחשורוש מובא בגמרא מגילה (יב), שאלו תלמידיו את רבי שמעון בר יוחאי: "מפני מה התחייבו היהודים באותו הדור כליה?", אמר להם: "אימרו אתם", אמרו לו: "מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע [של האחשורוש]", אמר להם: "אם כן, בשושן הבירה יהרגו היהודים ובכל העולם אל יהרגו", אמרו לו: "אמור אתה". אמר להם: "מפני שהשתחוו לצלם בימי נבוכדנצר [שהוא החרב את בית המקדש הראשון]. ללמדנו שלכל אירוע בעולם יש את הסיבה לכך ואכן כשחזרו ישראל בתשובה שלימה זכו לישועה מעל גבי הטבע ונהפוך הוא מה שרצו אויביהם לעשות להם - עשו הם במ."

"כל זהב העשוי למלאכה בכל מלאכת הקודש" (לז, כד)

מפסוק זה אנו למדים כי לולא מלאכת המשכן והמקדש לא היה הקב"ה בורא מתכות של זהב. וזה שאמר הכתוב: "כל זהב העשוי למלאכה" - שאנו רואים בעולם תכשיטים וכלים שונים שעשויים מזהב, הכל בא מפני "בכל מלאכת הקודש" - לפאר את הקודש. ללמדנו עד כמה צריך אדם לתרום מממונו בעין טובה וברוח נדיבה לתורה וחסד ולא לבזבזם על ענייני העולם החולף ועובר כחלום.

חג הפורים הקרב ובא משופע בנתינה: "זכר למחצית השקל", משלוח מנות, מתנות לאביונים. כמה חשוב ביום זה שעליו נאמר "כל הפושט יד נותנים לו" להשפיע רוב טובה בפרט לעניים ואלמנות כדי לשמחם, ועדיף להרבות במצוות "מתנות לאביונים" ממצוות "משלוח מנות", וזה שאמר הקב"ה: "אם אתה משמח את שלי אני משמח את שלך", האין זה כדאי?!

"משלוח מנות" ייחודי...

מעשה שהיה

סיפר הגאון רבי יצחק דוד גרוסמן שליט"א רבה של מגדל העמק וראש מוסדות 'מגדל אור': דניאל היה תלמיד חביב ומצטיין. 'דנו', קראנו לו בחביבות. תווי פניו העידו על עדינות נפשו. ידענו כי הרקע המשפחתי שלו קשה, ושהוא נושא עמו מטען לא קל. צוות המוסד העניק לו בכל ימי לימודו ב'מגדל אור' את החום והאהבה שלהם היה זקוק. כשהגיע לגיל 13 חגגנו עמו בר-מצווה. הענקתי לו זוג תפילין וייחלתי להצלחתו. ברם, אחיו

ע"פ "אור החיים" אופק תל אביב * לא לעיין בזמן תפילה * שקיעה 5:46-5:41 * סוף זמן ק"ש 8:18-8:23

יציאת שבת: 6:53

יציאת שבת: 6:13

כניסת שבת: 5:21

התעקשו שהוא יחזור הביתה וילמד קרוב לבית. חששתי מאד מכך, אבל לא היתה לנו ברירה. 'דנו' חזר הביתה ועם הזמן הפך לנער שוליים, התחבר לילדים מסוכנים באזור והתדרדר רוחנית ומוסרית. נשאתי עמי כל הימים כאב לב על ש'דנו' עזב את דרך התורה. הוא, שכבר הכיר את בוראו ולמד בחשק רב ובהצטיינות, עזב 'באר מים' לטובת בורות נשברים. ואז הוא קפץ לביקור מחזור. היה זה בפורים, קראו לו והוא בא. החגיגה היתה גדולה, קראנו מגילת אסתר ברוב עם, אחר כך חולקו משלוחי מנות ונערכה סעודה גדולה, שיר ושבת, הודאה והלל להקב"ה. הבוגרים נעמדו לרקוד עד דלא ידע, והאווירה היתה פורימית ושמחה. לפתע, בין מאות התלמידים, הבחנתי בו. רצתי אליו וביקשתי שיעלה עימי על הבמה. תחילה הוא סירב, אך אחר כך עלה לבמה. אמרתי לו: 'דנו' היקר, תלמידנו האהוב, אני רוצה ממך משלוח מנות. תיתן לי? "בוודאי כבוד הרב, אני חייב לך הכרת הטוב".

"אז בבקשה", עניתי, "אני רוצה אותך למשלוח מנות", "אותי, מה זאת אומרת?" לא הבין 'דנו' "זאת אומרת שאתה המשלוח מנות שלי לפורים. הגוף והנפש שלך הם שתי מנות שאתה נותן לי לכבוד חג הפורים. עשינו עסק?", "כן", ענה דנו בבושה, כשהציבור מחזק את ידיו בשאגות עידוד, "דנו! דנו! דנו!" והוא נשאר שם... עד עצם היום הזה, ו... כיום משמש הרב דניאל כר"מ ומחנך במוסדות 'מגדל אור' ומפיץ תורה ויהדות בלב הנערים הרבים. בכל ליל פורים, לאחר קריאת המגילה, הוא עולה על הבמה ומספר את נס הפורים הפרטי שלו.

ומוסיף הרב גרוסמן ואומר את סיום הסיפור שמעתי בשנה שעברה לראשונה מפי הרב דניאל: "חזרתי הביתה ואמרתי לבני המשפחה: אני חוזר למגדל אור. הם הסתכלו עלי בתימהון: "מה יש לך? עזבת אותם סופסוף, מה אתה חוזר?", "אני משלוח המנות של הרב", אמרתי להם.

"מה זאת אומרת?", "הבטחתי את עצמי משלוח מנות לרב גרוסמן", עניתי. משפחתי, שהיתה שומרת מסורת והקפידה על חגים, לא ידעה איך לעכל זאת, אבל ברירה לא עמדה בפניהם. הבן שלהם "משלוח מנות" של הרב גרוסמן...

"לך, טוב", קבעה אימי. ואני כאן, המאור שבתורה החזירני למוטב. ולא זו בלבד, אלא בכל שנה אני מקפיד להביא עוד ועוד משלוחי מנות שכאלו לעם ישראל. בימי הפורים אנו מקיימים מצות משלוח מנות. הרבה סוגים של משלוחי מנות קיימים בשוק, אבל ישנם משלוחי מנות מיוחדים ומעניינים.

משלוח מנות של עני

היה זה ביום פורים לפני כ- 100 שנה. יהודים רבים מתושבי העיר צנעא שבתמך מיהרו לביתו של המרא דאתרא, הגאון רבי שלמה אלקארה כדי להביא לו משלוח מנות ולהתברך מפיו. היה בצנעא יהודי עני שרצה גם הוא להגיש לרב משלוח מנות ולהתברך אבל ביתו היה ריק והוא לא מצא דבר. הוא חיפש בכל פינות הבית ועיניו נתקלו בצנן גדול ורקוב. מה עשה? נטל את הצנן ועטף אותו במפה נאה והניחו בצלחת, עלה לבית הרב וחיכה בתור. בהגיע תורו מסר לרב את הצלחת המכוסה. האיר לו הרב פנים וברכו בחום והעניק לו כמשלוח מנות מן המצרכים הרבים שעל השולחן ונפרד ממנו לשלום. האדם שעמד אחריו הגיש לרב את משלוח המנות שהכין, הרב ברכו וביקש להעניק לו משלוח מנות חוזר, הוא הושיט את ידו לצלחת שלפניו, הסיר את המפת וראה את הצנן הרקוב. שקט של תדהמה השתרר בחדר ואז החלו כולם לדבר: "חוצפה שכזו, עזות מצח, זהו זלזול ברב ופגיעה בכבוד תלמידי חכמים! ויש ללמדו לקח...".

הרים הרב את ידו ושקט השתרר "הסבורים אתם שביקש לפגוע בי? חס וחלילה! זוהי מנחתו, מנחת עני כי לרש אין כל. ומנחה זו היא חשובה ביותר ועליה נאמר: 'נפש כי תקריב' את נפשו

הקריב עימה ומעתה אם לכבודי תקנאו, מלאו את ביתו בכל טוב ויוכל להביא משלוח מנות מהודר יותר!" ואכן שלחו לביתו של אותו עני משלוחי מנות וגדשוהו במצרכי מזון וקיימו בו גם "משלוח מנות איש לרעהו" וגם "מתנות לאביונים". (מעייין המועד)

הלכות לקראת חג פורים

פינת ההלכה

שבת זכור: (שבת הבאה) א. בשבת שלפני פורים מוציאים שני ספרי תורה וקוראים בראשון-בפרשת השבוע שבעה עולים [ואומרים חצי קדיש] ובשני המפטיר - פרשת זכור [והספרדים אומרים חצי קדיש והאשכנזים לא אומרים] (ע"פ שו"ע אורח חיים סי' תרפ"ב, פסקי תשובות סי' רפ"ב ס"ז). ויוציאו ס"ת המהודר ביותר לקריאת זכור [וראו שייהיה קלף לא משוח] ויקפיד על קריאה מדוקדקת (תורת מועדים סי' ז ס"ג, ילקו"י פורים עמ' פ"ב).

ב. ראוי ששליח הציבור יעורר את הקהל לפני הקריאה לכוון לצאת ידי חובת מצות עשה מן התורה של זכירת מעשה עמלק ומחיתו, ואף הש"צ יכוון להוציא את הציבור ידי חובה בקריאתו (סי' תרפ"ב משנ"ב ס"ק יד) שמצוות צריכות כוונה (שו"ע סי' ס' ס"ד). והציבור יאזינו לקריאת הש"צ ולא יקראו מהחומש (שו"ת יח"ד ח"ג סי' נה, חזו"ע פורים עמ' קי).

ג. נכון וראוי שנשים שיכולות לבוא לבית הכנסת, תבאנה לשמוע פרשת זכור (יח"ד ח"א סי' סד) אבל אין לעזוב את הילדים הקטנים לבד בשביל לשמוע את הקריאה כי העוסק במצווה (=טיפול בילדים) פטור ממצווה (שערי הכסף ח"א עמ' רפ) ואם יש במקום קריאה מיוחדת לנשים תלכנה לשמוע והבעלים ישמרו על הילדים, אך אם אינה יכולה לבוא לביה"כ טוב שתקרא בחומש פרשת זכור [דברים כה יז-יט] [ויח"א ח"א סי' נד אות כב].

ד. מותר להוציא ספר תורה במיוחד לנשים [אחרי התפילה] לקריאת פרשת זכור אבל בלי ברכה (חזו"ע פורים עמ' י) ומנהג נכון הוא (ס"א).

תענית אסתר: ביום רביעי [יג אדר] תחילת צום 4:36 (לפנות בוקר) סיום הצום: 18:05 (בערב)

א. טעם הצום שבימי מרדכי ואסתר נקהלו היהודים ביום י"ג באדר להילחם ולעמוד על נפשם, והיו צריכים לבקש רחמים שיעזרם ה' להתנקם מאויביהם והתענו באותו היום ולכן נהגו כל ישראל להתענות בי"ג באדר ונקרא תענית אסתר, כדי שנזכור שה' יתברך רואה ושומע כל איש בעת צרתו כאשר יתענה וישוב אל ה' בכל לבבו, כמו שעשה בימים ההם (משנ"ב סי' תרפ"ב ס"ק ז).

ב. מנהג ישראל [בנים מגיל 13 ובנות מ-12] להתענות ביום י"ג אדר ואסור לפרוש מן הציבור (סי' תרפ"ב ס"ב דהר"מ). מותר לשמוע מוזיקה עם כלי נגינה כרגיל (לאגרות הרש"ל מכתב יח).

ג. חיוב התענית הוא מזמן עלות השחר (שו"ע סי' תקס"א) מ"מ הישן [אפילו שלא על מיטתו] (משנ"ב ס"א) אלא ע"ג שולחן וכי"ב (חזו"ע עמ' יב) שנת קבע [מחצי שעה ומעלה (פסקי תשובות סי' ד ס"י, כה"ח סי' ד ס"ק נה)] בליל התענית הרי כבר אז מתחיל להתענות (שו"ע סי' תקס"ד ס"א), אבל אם ישן בתחילת הלילה במשך כמה שעות ועדיין לא אכל ארוחת ערב והתעורר, מותר לו לאכול ארוחת ערב אף שלא עשה תנאי, שמסתבר שלא קיבל עליו את התענית עד שיאכל ארוחת ערב (חזו"ע עמ' יב).

ד. אם התנה קודם שהלך לישון שבדעתו לקום קודם עמוד השחר ולאכול, מותר לו לאכול ולשתות עד עמוד השחר (שו"ע סי' תקס"ד ס"א). אך אם שכח להתנות ואחר שישן קם קודם עלות השחר וחש צימאון, המקל לשתות יש לו על מה לסמוך ובפרט אם הוא רגיל לשתות בכל לילה (חזו"ע עמ' יא).

ה. אם התחיל לאכול בתוך חצי שעה לפני עמוד השחר (עמוד השחר = 4:36) אין לאכול סעודת קבע, אבל מותר פחות מכביצה (=54 גר') לחם או מזונות, ושאר מאכלים אפילו יותר (שו"ע סי' כט משנ"ב ס"ק כז, הלכה כדורה לגר"ד יוסף ח"ה סי' פט ס"כח).

ו. אלו פטורים מהצום: יולדת שאינה מניקה או המפלת (בתוך 24 חודש) שמרגישות חולשה יתרה (שאם לא כן צריכות לצום). מי שמצטער מכאב עיניים [מ"מ כשיבריא צריך לפרוע תעניתו] אלא אם כן אכל בהוראת רופא] ואלו פטורים מהצום ואינם רשאים להחמיר על עצמם לצום: קטנים, אישה שילדה או הפילה בתוך 30 יום, חולה שאין בו סכנה ואפילו מי שתקפה אותו חולשה יתרה, זקן מופלג תשוש כוח, מעוברת [3-חודשים ומעלה ומ"מ אם סובלת מהקאות ומיחושים או חולשה רבה אף לפני כן], מניקה בפועל, חתן וכלה בתוך שבע ברכות, מוהל, סנדק ואבי הבן ביום המילה (ע"פ חזו"ע עמ' לט-מב, תורת מועדים סי' ג).

ז. מי שצריך רחמים על איזה דבר יקח פנאי לעצמו ביום תענית אסתר ויאמר תחילה מזמור כב' בתהילים "למנצח על איילת השחר", ודרשו חז"ל "איילת השחר" זו אסתר. ואח"כ ישפוך שיחו לפני ה' ויזכיר זכות מרדכי ואסתר אשר בזכותם יענה לו הקב"ה ויפתח לו שערי רחמים ותתקבל תפילתו ברצון (מונצ' בפסקי תשובות סי' תרפ"ב ס"ק 5 ד"ס קב הישר).

ח. מצוי שמקדימים תפילת ערבית במוצאי הצום ומסיימים בצאת הכוכבים שאז צריך לחזור על

קריאת שמע [שחיבה מהתורה] ואח"כ יקרא את המגילה [שחיבה מדרבנן].

זכר למחצית השקל: א. נוהגים ליתן קודם פורים מעות "זכר למחצית השקל" (אור"ח סי' תלכ"ס) כהרמ"א, חזו"ע עמ' קא). [יזהר שלא לקרוא לזה "מחצית השקל" (חזו"ע סס)] אם אפשר לפני שבת זכור ואם לא נתן נהגו לתת בליל פורים לפני קריאת המגילה (חזו"ע סס).

ב. צריך לתת עבורו ועבור אשתו ובניו הגדולים [מהדין מגיל 20 וטוב להחמיר מגיל 13 (חזו"ע ע"מ קד)]. וטוב לתת גם בעבור ילדיו הקטנים (כה"ח סי' נל"ד ס"ק כז) ויתנו לישיבות וכוללים.

ג. שווי זכר למחצית השקל הינו 23 נה. להלן החשבון: מר"ן עובדיה יוסף צוק"ל בחזון עובדיה פורים (עמ' קב) כתב שבסיס החישוב הוא מחיר הכסף הגולמי – שפרושו כפי שנסחר בבורסה ואונקיות כסף כפי שנסחר בבורסה. נכון ל- כב באדר א' תשפ"ב [מחיר אונקיה \$24.11 * שער הדולר 3.21] = 77.393 נה. משקל אונקיה הוא 31.1035 גרם ולכן מחיר 1 גרם כסף הינו 77.393:31.1035 = 2.488 נה. מאחר וזכר למחצית השקל הוא 9 גר' כסף נכפיל 9 * 2.488 = 22.394 ומעוגל 23. (שיטת החישוב על פי מר"ן הרשל"צ יצחק יוסף במכתב ערב שבת שקלים תשפ"א) **[אמנם פרסמנו 22 אך היה עליה הכסף]** ומי שקשה לו לתת ייתן כפי יכולתו (תורת מועדים סי' ד ס"ג, יח"ד ח"א סי' פז).

ד. אי אפשר לתת למצוות פורים ממעשר כספים (מחצית השקל, מתנות לאביונים וכו') [אלא אם כן התנה בפירוש בשעה שהתחיל להפריש "בלי נדר" והשעה דחוקה לו, רשאי לתת ממעשר כספים (חזו"ע ק"ד)] אבל כשמוסיף על הנתניה מותר (תורת מועדים סס).

חג פורים: א. אין לאישה ללבוש בגדי איש וכן להיפך לצורך התחפשות, וירחיק אפילו את ילדיו הקטנים מזה (שו"ת יח"ד ח"ה סי' ג) וכן אין להתחפש בתחפושות מפחידות וכיו"ב (ד. ע.).

ב. ראוי שאת התפילות לא יתפלל כשהוא מחופש, ואם אין לו אפשרות להחליף בגדיו לרגילים מותר להתפלל בתחפושת באופן שאינו מכסה את הפנים, ואם מחופש לדוב וכדו' הנכון הוא להוריד את התחפושת (ולקו"י פורים סי' תלכ"ס).

ג. אין היתר להשמיע דברי לעג והיתול במסיבת פורים כנגד רבנים, ואסור להשתתף במושב לצים כזה (ק. ילקו"י עמ' תתי"ז ס"ב, שו"ת יצי"א ח"ו חיו"ד סי' כא).

ד. אם יודע שביום פורים ימצא במקום שלא תהיה לו מגילה כשרה [כגון: בצבא] יקרא במגילה כשרה בלי ברכות כבר מראש חודש [לילה ויום (חזו"ע עמ' לא)] ועדיף כמה שיותר סמוך לפורים, ואם אח"כ ביום פורים תזדמן לו מגילת קלף יקרא שוב בברכות (שו"ע סי' תרכ"ס) ובהרמ"א, משנ"ס ס"ק כב) [אבל סעודת פורים וכן משלוח מנות אין לקיים אלא בזמנם!] (משנ"ס ס"ק כ, חזו"ע סס).

ה. תושבי ירושלים חוגגים את פורים ביום ט"ו אדר (יום שישי), ותושבי תל אביב, אשדוד (ע"פ שו"ת צרית הלוי לגר"א מחפז ח"א סי' פא, ילקו"י פורים עמ' תתל) ושאר הערים [ערי הפרזות] חוגגים ביום י"ד אדר (יום חמישי) (שו"ע סי' תרכ"ס א"א, ג).

ו. * תושב ירושלים שנמצא בליל י"ד בתל אביב ויודע שישהה שם עד י"ד בבוקר בעמוד השחר, מתחייב בכל מצוות פורים לילה ויום בברכה אפילו שישע בצהרים לירושלים. ואם יסע לירושלים בערב ט"ו (שושן פורים) וישהה שם עד עמוד השחר יקיים שוב את כל מצוות הפורים ללא ברכה.

* תושב תל אביב שהיה בעירו ב-י"ד וקיים כל מצוות הפורים ואח"כ נסע בליל ט"ו לירושלים ויודע שישהה שם עד ט"ו בבוקר בעמוד השחר, יקיים את כל מצוות הפורים שם ללא ברכה מדין חומרא [המחמיר תע"ב] (עיין שו"ע ס"ה, ילקו"י ח"ה עמ' שח, ילקו"י פורים תשע"ב עמ' קנב-קנד, עיין תורת מועדים אדר עמ' נל"ט-נל"ו).

ז. תושב ירושלים שנסע בפורים ביום לתל אביב למספר שעות וכן תושב ת"א שנסע בשושן פורים ביום לירושלים למספר שעות לא התחייבו במצוות פורים, גם לא מצד חומרא.

ח. * תושב ירושלים שנסע לתל אביב ביום י"ד באדר בבוקר (אחרי עמוד השחר) ושהה שם עד ט"ו באדר בבוקר (אחרי עמוד השחר) פטור לגמרי מלחגוג את פורים בכלל, ובדיעבד אם עשה כן יקרא מגילה ביום ט"ו באדר בלא ברכה ויאמר "על הניסים" בתפילה ובברכת המזון ויקיים משלוח מנות ושאר מצות בט"ו באדר (ע"פ ילקו"י מועדים ותורת מועדים אדר לגר"ד יוסף עמ' נל"ו-נל"ג).

* תושב תל אביב ששהה בליל י"ד בירושלים וחוזר לביתו רק ב-י"ד בבוקר (אחרי עמוד השחר) פטור ממצוות פורים ואין לעשות כן לכתחילה ובדיעבד שעשה כן יקיים את מצוות פורים בלי ברכה ב-י"ד באדר וטוב להחמיר שגם ב-ט"ו באדר יעשה כן (תורת מועדים סס).

* תושב תל אביב שנסע לירושלים בליל י"ד באדר ונשאר שם עד ט"ו אדר בבוקר הרי זה קורא את המגילה בברכות ומקיים את כל מצוות פורים ב-ט"ו אדר (שושן פורים) (תורת מועדים סס, ילקו"י פורים (תשע"ב) עמ' קנט).

ט. * תושב תל-אביב וכיו"ב שחוגג פורים ב-י"ד באדר ששלח משלוח מנות לרעהו אשר בירושלים שחוגג ב-ט"ו אדר ויודע שמקבל המשלוח מנות יאכלם ב-ט"ו, יצא ידי חובתו (חזו"ע פורים עמ' קסב-קסד סי' כד).

* תושב ירושלים שחוגג פורים ב-ט"ו אדר ששלח מנות ביום י"ד לרעהו בתל-אביב או שאר ערי ישראל שחוגגים ב-י"ד, יצא ידי חובתו, אבל אם שלח להם מנות ביום ט"ו לא יצא כיון שאצלם אינו יום פורים (חזו"ע סס סי"ה).